

חק לישראל – פרשת דברים יום א'

תורה – דברים פרק א'

(א) אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בַּמִּדְבָּר בְּעֶרְבָה מוֹל סוּף בֵּין פָּאֲרֹן וּבֵין תַּפֵּל וְלִבְנֵי וַחֲצֵרַת וְדִי זָהָב: (א) אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בַּמִּדְבָּר בְּעֶרְבָה מוֹל סוּף בֵּין פָּאֲרֹן וּבֵין תַּפֵּל וְלִבְנֵי וַחֲצֵרַת וְדִי זָהָב: (א) אֵלֶּיךָ פִּתְגָמַי דִּי מְלִיל מֹשֶׁה עִם כָּל יִשְׂרָאֵל בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן אֲוֹכַח יְתִהוֹן עַל דְּחִבּוֹ בַּמִּדְבָּר וְעַל דְּאֲרָגִיזוֹ בְּמִישְׁרָא לְקַבֵּל יָם סוּף בְּפִאֲרֹן דְּאֲתַפְּלוּ עַל מְנָא וּבְחֲצֵרוֹת דְּאֲרָגִיזוֹ עַל בִּשְׂרָא וְעַל דְּעֵבְרוּ עַגְל דְּדָהָב:

(ב) אֶחָד עָשָׂר יוֹם מִחֲרֵב הַרְף הַר שְׁעִיר עַד קֹדֶשׁ בְּרִנְעֵי: (ב) אֶחָד עָשָׂר יוֹם מִחֲרֵב הַרְף הַר שְׁעִיר עַד קֹדֶשׁ בְּרִנְעֵי: (ב) מִהַלְף חַד עָשָׂר יוֹמִין מִחֲרֵב אֲרַח טוֹרָא דְּשְׁעִיר עַד רְקַם גִּיאָה:

(ג) וַיְהִי בְּאֲרָבָעִים שָׁנָה בְּעֶשְׂתֵּי עָשָׂר חֹדֶשׁ בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּכָל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ אֲלֵהֶם: (ג) וַיְהִי בְּאֲרָבָעִים שָׁנָה בְּעֶשְׂתֵּי עָשָׂר חֹדֶשׁ בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּכָל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ אֲלֵהֶם: (ג) וַהֲוֶה בְּאֲרָבָעִין שְׁנִין בְּחַד עָשָׂר יָרְחָא בְּחַד לִירְחָא מְלִיל מֹשֶׁה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּכָל דִּי פְקִיד יִי יִתֵּה לְוַתְהוֹן:

(ד) אַחֲרֵי הַכְּתוּבָה אֵת סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֲמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבוֹן וְאֵת עוֹג מֶלֶךְ הַבְּשָׁן אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבוֹן וְאֵת מֶלֶךְ הַבְּשָׁן אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּעֶשְׂתֵּרֶת בְּאֲדָרְעִי: (ד) אַחֲרֵי הַכְּתוּבָה אֵת סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֲמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבוֹן וְאֵת עוֹג מֶלֶךְ הַבְּשָׁן אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּעֶשְׂתֵּרֶת בְּאֲדָרְעִי: (ד) בְּחַד דְּמִחָא יֵת סִיחוֹן מְלַכָּא דְּאֲמֹרָאָה דִּיתְבַּ בְּחֶשְׁבוֹן וְיֵת עוֹג מְלַכָּא דְּמִתְנֵן דִּיתְבַּ בְּעֶשְׂתֵּרֶת בְּאֲדָרְעִי:

(ה) בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בְּאֲרָץ מוֹאָב הוֹאִיל מֹשֶׁה בָּאֵר אֵת הַתּוֹרָה הַזֹּאת לְאֹמְרֵי: (ה) בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בְּאֲרָץ מוֹאָב הוֹאִיל מֹשֶׁה בָּאֵר אֵת הַתּוֹרָה הַזֹּאת לְאֹמְרֵי: (ה) בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן בְּאֲרָץ מוֹאָב שְׁרִי מֹשֶׁה פִּרְשׁ יֵת אוֹלְפֵן אוֹרִיתָא הָרָא לְמִימְרֵי:

(ו) יְהוָה אֱלֹהֵינוּ דִּבֶּר אֵלֵינוּ בְּחֲרֵב לְאֹמְרֵי רַב לְכֶם שְׁבֶת בְּהַר הַזֶּה: (ו) יְהוָה אֱלֹהֵינוּ דִּבֶּר אֵלֵינוּ בְּחֲרֵב לְאֹמְרֵי רַב לְכֶם שְׁבֶת בְּהַר הַזֶּה: (ו) יִי אֱלֹהֵנָא מְלִיל עֲמָנָא בְּחֲרֵב לְמִימְרֵי סְגִי לְכוּן דִּיתְבַּתוֹן בְּטוֹרָא הַרְדִּין:

רש"י

קצרים במצרים וכן בנסעם מתוך הים שנאמר וימרו על ים צים סוף כדאיתא בערכין: צין פארן ובין תפל ולבן – אמר רבי יוחנן חזרנו על כל המקרא ולא מצינו מקום ששמו תופל ולבן חלל הוכיחו על הדברים שתפלו על המן שהוא לבן ואמרו ונפשנו קלה בלחם הקלוקל ועל מה שעשו במדבר פארן ע"י המרגלים: וחלרות במחלוקתו של קרח – ל"א אמר להם היה לכם ללמוד ממה שעשיתי למרים בחלרות בשביל לשון הרע ואתם נדברתם במקום: ודי זהב – הוכיחו על העגל שעשו בשביל רוב זהב שהיה להם שנאמר וכסף הרביתי להם וזהב עשו לזבוע:

(ב) אחד עשר יום מחורב – אמר להם משה ראו מה שגרמתם אינן לכם דרך קצרה מחורב

(א) חלה הדברים – לפי שהן דברי תוכחות ומנה כאן כל המקומות שהכעיסו לפני המקום בהן לפיכך סתם את הדברים והזכירן ברמז מפני כבודן של ישראל: אל כל ישראל – אילו הוכיח מקצתן היו אלו שבשוק אומרים אתם הייתם שומעים מבן עמרם ולא השיבותם דבר מכך וכך אילו היינו שם היינו משיבין אותם. לכך כנסם כולם ואמר להם הרי כלכם כאן כל מי שיש לו תשובה ישיב: במדבר – לא במדבר היו חלל בערבות מואב ומהו במדבר חלל בשביל מה שהכעיסוהו במדבר שאמרו מי יתן מותנו וגו': בערבה – בשביל הערבה שחטאו צבעל פעור בשמים בערבות מואב: מול סוף – על מה שהמרו צים סוף צבואם לים סוף שאמרו המצלי אין



חק לישראל – פרשת דברים יום א'

מוכיחם קודם שיכנסו לקנה הארץ יאמרו מה לזה עלינו מה היטיב לנו אינו בל אלא לקנתר ולמלא עילה שאין צו כח להכניסנו לארץ לפיכך המחין עד שהפיל סיחון ועוג לפניהם והורישם את ארצם ואח"כ הוכיח:

סיחון מלך האמרי אשר יושב בחשבון – אילו לל היה סיחון קשה והיה שריו בחשבון היה קשה שהמדינה קשה ואילו היתה עיר אחרת וסיחון שריו בתוכה היה קשה שהמלך קשה על אחת כמה וכמה שהמלך קשה והמדינה קשה: אשר יושב בעשתרות – המלך קשה והמדינה קשה: עשתרות הוא לשון לוקין וקושי כמו עשתרות קרנים ועשתרות זה הוא עשתרות קרנים שהיו גם רפאים שהכה אמרפל שנאמר ויכו את רפאים בעשתרות קרנים ועוג נמלט מהם והוא שנאמר ויבא הפליט ואומר כי רק עוג מלך הבשן נשאר מיתר הרפאים: בארעוי – גם המלכות:

(ה) הואיל – התחיל כמו הנה נל האלחתי: בל את התורה – בשבעים לשון פירשה להם:

(ו) רב לכם שבת – כפשוטו ויש מדרשי אגדה הרבה גדולה לכם ושכר על ישיבתכם בהר הזה עשיתם משכן מנורה וכלים קבלתם תורה מניתם לכם סנהדרין שרי אלפים ושרי מאות:

לקדש צרנע כדרך הר שעיר ואף הוא מהלך י"א יום ואתם הלכתם אותו בשלשה ימים שהרי בעשרים באייר נסעו מחורב שנאמר ויהי צנה השנית בחדש השני בעשרים בחדש וגו' ובכ"ט בסיון שלחו את המרגלים מקדש צרנע אל מהם שלשים יום שעשו בקצרות התארה שאלו הבשר חדש ימים ושבעה ימים שעשו בחצרות להסגר גם מרים נמלא בג' ימים הלכו כל אותו הדרך וכל כך היתה שכינה מתלבטת בשצילכם למהר ביאתכם לארץ ובשציל שקלקלתם הסב אתכם סביבות הר שעיר מ' שנה:

(ג) ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חדש בלחד לחדש – מלמד שלא הוכיח את סמוך למיתה ממי למד מיעקב שלא הוכיח את בניו אלא סמוך למיתה אמר ראובן בני אני אומר לך מפני מה לא הוכחתיך כל השנים הללו כדי שלא תניחני ותלך ותדבק בעשו אחי ומפני ד' דברים אין מוכיחין את האדם אלא סמוך למיתה כדי שלא יהא מוכיחו וחוזר ומוכיחו ואלא יהא חזירו רואהו ומתבייש ממנו כו' כדאיתא בספרי וכן יהושע לא הוכיח את ישראל אלא סמוך למיתה וכן שמואל שנאמר הנני ענו כי וכן דוד את שלמה צנו:

(ד) אחרי הכותו – אמר משה אם אני

נביא – ישעיה א' א'-ו'

(א) חזון ישעיהו בן אמוץ אשר חזה על יהודה וירושלם בימי עזיהו יותם אחז יחזקיהו מלכי יהודה: (א) נבואת ישעיה בר אמוץ דאתנבי על אנשי יהודה ויתבי ירושלם בימי עזיה יותם אחז יחזקיהו מלכי יהודה:

(ב) שמעו שמים והאזיני ארץ פי יהוה דבר בנים גדלתי ורוממתי והם פשעו בי: (ב) שמעו שמיא דזעו כד יהבת אוריתי לעמי ואעיתי ארעא דאתרגישת מן קדם פתגמי ארי יי מליל עמי בית ישראל קריתי להון בנין חבבתניון ויקרתניון ואנון מרדו במימרי:

(ג) ידע שור קנהו וחמור אבוס בעליו ישראל לא ידע עמי לא התבונן: (ג) ידע תורא זבניה וחמורא אוריא דמרוהי ישראל לא אליף למודע דחלתי עמא לא אסתכל למתב לאוריתי:

(ד) הוי גוי חטא עם כבד עון זרע מרעים בנים משחיתים עזבו את יהוה נאצו את קדוש ישראל נזרו אחרו: (ד) וי על דאתקריאו עם קדיש וחטו כנישא בחורא ואסגיא חובין אתכניאו בזרעא דחיימא ואבאישו אתאמר להון בנין חביבין וחבילו אורחתהון שבקו ית פולחנא דיי קצו בדחלת קדישא דישאל ובדיל עובדיהון בישיא אסתחרו והווי לאחורא:



חק לישראל – פרשת דברים יום א'

(ה) **עַל מָה תָּבוּ עוֹד תּוֹסִיפוּ סֵרָה כָּל רֹאשׁ לַחֲלֵי וְכָל לֵבָב דְּהָיִ:** (ח) לא מסתכלין למימור על מה לקנא עוד מוספין למחטי ולא אמרין מה דין כל ריש מרע וכל לב דוי:
 (ו) **מִפֶּה רִגְלֵ וְעַד רֹאשׁ אֵין בּוֹ מוֹתָם פִּצְעֵ וְחַבּוּדָה וּמִפֶּה טְרִיָּה לֹא זָרוּ וְלֹא חִבְּשׁוּ וְלֹא רִבְּכָה בְּשִׁמּוֹן:** (י) משאר עמא ועד רישא לית בהון דשלים בדחלתי כולהון סרבין ומרדין אתגעלו בחובין כמחא מרססא לא שבקין מזדוניהון ולא מחמדן לתיובתא אף לא זכון להון לאגנא עליהון:

רש"י

לשמים והאזנה לארץ היו שמים מעידים ואומרים כשנקראו לעדות זו בימי משה שאמר העידותי צם היום בהאזנה שמענו והארץ מעידה אני נקראתי כלשון שמיעה ואין עדותן מכוונת בא ישעיה וחלף את הדבר נמלאו שניהם מעידים כלשון האזנה וכלשון שמיעה. כי ה' דבר – (שתהיו עדים לדבר כשהתרתי צם בימי משה לכן באו ושמעו שאני מתווכח עמם שעברו על ההתראה אני לא סרחתי בהם אלא גידלתים ורוממתים והם פשעו בי, ס"א) שתהיו עדים לדבר והיכן דבר האזינו השמים ואדברה (דברים ל"ב) במכילתא:

(ג) קונהו – מתקנו בחרישה ביום ומאחר שהרגילו בכך יודע צו אצל חמור אטום אינו מבין בעליו עד שיאכילנו וישראל לא נתפקח לידע כשור כשקראתיו ישראל יהיה שמך והודעתיו קצת חוקותי והם עזבוני כדמפורש (ביחזקאל כ ל"ט) ואומר איש את גבולי וגו' ואף לאחר שהוכחתיים ממזכרים והאכלתיים את המן וקראתי אותם עמי בני ישראל לא התבוננו כחמור (סא"א) ד"א ידע שור קונהו מכיר השור קונהו להיות מוראו עליו לא שינה מה שגזרתי עליו לומר איני חורש היום וחמור לא אמר לבעליו איני טוען היום ומה אלו שנבראו לשמשכם ואינם לא לקיבול שכר אם יזכו ולא לטילום פורענות אם חוטאים לא שינו את מדתם שגזרתי עליהם וישראל שאם זוכים מקבלים שכר ואם חוטאים מקבלים פורענות. לא ידע – לא אבו לידע וידעו ודשו בעקב ועמי לא נתן לב להתבונן:

(ד) הוי – כל הוי שבמקרא לשון קובל וקונה כאדם הגונה מלבו ומועק אהה אלא שיש

(ח) חזון ישעיהו בן אמוץ וגו' – א"ר לוי דבר זה מסורת זידינו מאבותינו אמוץ ואמנייה מלך יהודה אחים היו. אשר חזה על יהודה וירושלים – והלא על כמה אומות נתנבא משא בכל משא מואב הא למדת שאין זה תחלת הספר ולא נקרא הספר על שם החזון הזה וכן שנינו צברייתא למכילתא, בשנת מות המלך עוזיהו תחלת הספר אלא שאין מוקדם ומאוחר בסדר והדברים מוכיחים שהרי ביום הרעש יום שנלטרע עוזיהו נאמר ואשמע את קול ה' אומר את מי אשלח ומי ילך לנו (ישעיהו ו) ואמר הנני שלחני למדנו שהוא תחלת שליחותו ונבואה זו נאמרה אח"כ ועל זו לבדה נאמר אשר חזה על יהודה וירושלים כשם שאמר על משא כל אומה ואומה משא אומה פלוני אף כאן כתב חזון זה חזה על יהודה וירושלים ולפי שהם תוכחות קושי קראם חזון שהוא קשה מעשרה לשונות שנקראת נבואה כמש"א צ"ר וראיה לדבר חזות קשה הוגד לי (ישעיהו כא). בימי עוזיהו וגו' מלכי יהודה – ד' מלכים הללו קפח בימיו ביום שנלטרע עוזיהו שרתה שכינה עליו ונתנבא כל ימי המלכים הללו עד שעמד מנשה והרגו (ונבואה זו נאמרה בימי חזקיהו אחר שגלו עשרת השבטים כת"י):

(ב) שמעו שמים והאזינו ארץ – משה אמר האזינו השמים ותשמע הארץ (דברים לב) למה שינה ישעיה את הלשון שנו רבותינו בדבר זה ומדרשות רבים צפ' האזינו בספרי ונחלקו חכמים עליהם ואמרו אין הדבר כן אלא בזמן שהעדים באים ומעידים ונמלאו דבריהם מכוונין עדותן קיימת ואם לאו אין עדותן קיימת איכו לא בא ישעיה ונתן שמיעה



חק לישראל – פרשת דברים יום א'

פלע – מכת חרצ. חצורה לשון חבלה. ומכה טריה – תירגס יונתן מרססא כחות' ומרוססת. טריה – דמייליד"א זלע"ז ובלשון גמרא יש טרייה לרישיה מנחס פי' לשון לחות כלומר לחה ורטובה תמיד נובעת מוישט"א זלע"ז. לא זורו – הגגעים האלה לא זורו ע"י רופאים אצקת סממני תחבוסת לשון יזורה על נוהו גפרית (אויב יח) ומנחס פי' לשון רפואה כמו אין זן דינד למזור (ירמיה ל). ולא חובשו – לשון רפואה. ולא רוככה בשמן – לא רככה מכתם בשמן כמשפט שאר מכות ואין נופל כאן לומר לא רוככו בשמן שאין מרכיבין אלא במקום המכה אצל המזור והחבישה נופל לשונם על כל הגוף לפיכך נופל גם לשון רבים לא זורו הגגעים ולא חובשו ויונתן פתר כל המקרא זלשון דוגמא על שהם מלוכלכים ומנוגעים בעון ותרגס מכף רגל ועד ראש מקטנים ועד גדולים אין זו מתום אין טוב זו פלע וחצורה פלע ועונות וחטאים, לא זורו וגו' כלומר לא תרפאו לשון בתשובה שלימה ולא רככה בשמן אפילו כל הרהור תשובה אין זלצם:

מהם מועטין שהם לשון לעקת קריאת קול כמו הוי הוי ונוסו מארץ אפון (זכריה ז) ותרגומו אכלו לשון הכרזה, הוי יש לזעוק על גוי קדוש הנהפך להיות גוי חוטא ועם שגאמר בו כי עם קדוש אתה נהפך להיות עם כזב עון. עם כזב עון – כזדות עון, כזב אדם שהוא כזב פישנ"ט זלעז כזב שם דבר של כזדות פישנטומ"א זלעז ודבוק עם תיבת עון. זרע מרעים – והם היו זרע זרד ה', זנים היו להקצ"ה נהפכו למשחיתים. נאלו – הרגיו. נזרו אחור – אין נזירה זכל מקום אלא לשון פרישות וכה"א וינזרו מקדשי בני ישראל (ויקרא כז) נזיר אחיו (בראשית מט) אף כאן נזרו נסוגו לאחוריהם מאלל המקום: (ה) על מה תוכו וגו' – אדם שלקה וחוזר על סרחונו חזרו מוכיחו ואומר לו על זה לקיתה ואינד נתן לב לומר על סורחן זה לקיתי לא אשוב לעשות עוד אף כאן על מה תוכו מאחר שעדיין אתם מוסיפים סרה לסור מאחרי המקום הלל כזר כל ראש לחלי ולמה לא תזינו: (ו) מתום – לשון תמימות שלם מאין מכאוב.

בתובים – תהילים פרק ה' יג' פרק ו' א' – ה'

- (ג) **כִּי אַתָּה תְּבָרֵךְ צְדִיק יְהוָה בְּצַנְחָה רְצוֹן תַּעֲטֹרֶנּוּ:** (ג) מטול די אנת תברך לצדיקיא יי היך תריסא רעוא טבא תכללניה:
 (א) **לְמַנְצַח בְּנִגְיֹת עַל הַשְּׂמִינִית מְזֻמֹּר לְדוֹד:** (א) לטבחא בנגינתא על כנרא דתמניא נימיא תושבחתא לדוד:
 (ב) **יְהוָה אֵל בְּאִפְךָ תוֹכִיחֵנִי וְאֵל בְּחַמְתְּךָ תִּיְסָרֵנִי:** (ב) יי לא ברודוך תכניעני ולא ברתחך תרדי יתי:
 (ג) **חַנּוּנֵי יְהוָה כִּי אִמְלֵל אֲנִי רַפְאֵי יְהוָה כִּי נִבְהִלּוּ עֵצְמִי:** (ג) חוס עלי יי מטול דחלש אנא אסי יתי יי מטול דאתבהילו גרמי:
 (ד) **וְנַפְשִׁי נִבְהִלָּה מְאֹד וְאַתָּה יְהוָה עַד מָתַי:** (ד) ונפשי אתבהילת לחדא ואנת יי עד אימתי רוח לי:
 (ה) **שׁוּבָה יְהוָה חֲלָצָה נַפְשִׁי הוֹשִׁיעֵנִי לְמַעַן חֲסֶדְךָ:** (ה) תוב יי פצי נפשי פרק לי בגלל טובך:

רש"י

(ג) כלנה – המקפת שלש רוחותיו של אדם. עוטרים אל דוד ואל אנשיו: (א) כג) ושאלו ואנשיו – נחת רוח אפימנ"ט זלעז. תעטרנו –



חק לישראל – פרשת דברים יום א'

- (א) על השמינית – כינור של שמונה נימין
 ושמנית שמו וכן מלינו (בדברי הימים א טו)
 פלוני וזניו על השמינית לנכח:
 (ג) אומלל – נשחת ודל כח (קופנדור"ן בלעז)
 כמו היהודים האמללים לעזרא (נחמיה ג):
 (ד) ואתה ה' עד מתי – תביט ואינך רופא:
 (ה) שובה ה' – מאחרונך. חלצה נפשי –
 מחולי:

משנה – תרומות פרק א'

(א) חֲמִשָּׁה, לֹא יִתְּרֹמוּ, וְאִם יִתְּרֹמוּ, אֵין תְּרֹמֶתָן תְּרֹמָה. הַחֲרֹשׁ, וְהַשּׁוֹטָה, וְהַקָּטָן, וְהַתּוֹרֵם אֶת שְׂאִינוֹ שְׁלוֹ. נִכְרִי שֶׁתָּרַם אֶת שֵׁל יִשְׂרָאֵל, אֶפְלוּ בְרִשּׁוֹת, אֵין תְּרֹמֶתוֹ תְּרֹמָה:

ממעטו מאשר ידבנו לבו, לאיכא קטן שהגיע לעונת נדרים שיט לו דעת להיות נודב. וזאת התרומה אשר תקחו מאתם, פרט לתורם שאינו שלו. ושטה, המאבד מה שנותנים לו קרוי שטה: אפילו ברשות – של ישראל, שעשאו ישראל שלוחו לתרום, אין תרומתו תרומה, דכתיב (במדבר יח) כן תרימו גם חתם, גם, לרבות שלוחכם, מה אתם בני צרית, אף שלוחכם בני צרית:

רע"ב – (א) חמשה לא יתרומו – מנינא, למעוטי הא דאמר ר' יהודה לקמן, קטן שלא הביא שתי שערות תרומתו תרומה, קא משמע לן דאין תרומתו תרומה: החרש והשוטה והקטן כו' – כולהו מחד קרא נפקא לן דכתיב (שמות כח) דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו. אל בני ישראל, פרט לנכרי. מאת כל איש, פרט לקטן. אשר ידבנו לבו, פרט לחרש ושטה שאין זהם דעת להיות נודבין. וקטן לא מני

(ב) חֲרֹשׁ הַמְּדַבֵּר וְאִינוֹ שׁוֹמֵעַ, לֹא יִתְּרוֹם. וְאִם יִתְּרוֹם, תְּרֹמֶתוֹ תְּרֹמָה. חֲרֹשׁ שֶׁדִּבְּרוּ בוֹ חֲכָמִים בְּכֹל מְקוֹם, שְׂאִינוֹ לֹא שׁוֹמֵעַ וְלֹא מְדַבֵּר:

דכלל, ובפרק מצות חליצה לענין חליצה: שאינו שומע ואינו מדבר – שגול חרש ממעי אמו וכיון שלא שמע מעולם מה שמדברים לו אי אפשר לו שידבר:

רע"ב – (ב) לא יתרום – לכתחילה, לנריך להשמיע לאזניו כשיצרך: חרש שדברו בו חכמים בכל מקום וכו' – לאו כלל הוא, דכריש חגיגה תני חרש, ומדבר ואינו שומע

(ג) קָטָן שֶׁלֹּא הֵבִיא שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת, רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר, תְּרֹמֶתוֹ תְּרֹמָה. רַבִּי יוֹסֵי אֹמֵר, אִם עַד שֶׁלֹּא בָּא לְעֹנֶת נְדָרִים, אֵין תְּרֹמֶתוֹ תְּרֹמָה. מִשְׁבָּא לְעֹנֶת נְדָרִים, תְּרֹמֶתוֹ תְּרֹמָה:

והנקבה צת י"א שנים ויום אחד, ומאותה עונה ואילך אם תרם תרומתו תרומה. והלכה כרבי יוסי:

רע"ב – (ג) רבי יהודה אומר תרומתו תרומה – דליעבד לית ליה לר' יהודה הך דרשא מאת כל איש פרט לקטן: עד שלא בא לעונת נדרים – הזכר בן י"ב שנה ויום אחד,

(ד) אֵין תּוֹרְמִין זֵיתִים עַל הַשָּׁמֶן, וְלֹא עֲנָבִים עַל הַיַּיִן. וְאִם יִתְּרוֹמוּ, בֵּית שְׁמַאי אֹמְרִים, תְּרֹמֶת עֵצְמָן בָּהֶם. וּבֵית הֵלֵל אֹמְרִים, אֵין תְּרֹמֶתָן תְּרֹמָה:

על הזיתים ועל השמן ולפטור השמן בתרומת הזיתים דכתיב (שם) כדגן מן הגורו, מן הגמור על הגמור ולא ממה שאינו גמור על הגמור: ואם תרם בית שמאי אומרים תרומת ענמין

רע"ב – (ד) אין תורמין זיתים על השמן – מי שיט לו שמן שחייב להפריש ממנו תרומה, וזיתים שחייב להפריש מהן תרומה, אינו יכול לתרום מן הזיתים כפי השיעור שיט לו לתרום



חק לישראל – פרשת דברים יום א'

לחרוס גם על השמן אין כאן תרומה לא על הזיתים ולא על השמן והרי הוא כאילו לא תרם כלל:

(ה) אין תרומין מן הלֶקֶט, ומן השִׁבְחָה, ומן הפֶּאֶה, ומן ההֶפְקֵר, וְלֹא מִמַּעֲשֵׂר ראשון שֶׁנִּטְלָה תְּרוּמָתוֹ, וְלֹא מִמַּעֲשֵׂר שְׁנִי וְהַקֹּדֶשׁ שֶׁנִּפְדָּה, וְלֹא מִן הַחַיִּיב עַל הַפֶּטוּר, וְלֹא מִן הַחַיִּיב, וְלֹא מִן הַמְּחַבֵּר, וְלֹא מִן הַמְּחַבֵּר עַל הַתְּלוּשׁ, וְלֹא מִן הַחֲדָשׁ, וְלֹא מִפְּרוֹת הָאֶרֶץ עַל פְּרוֹת חוּצָה לָאֶרֶץ, וְלֹא מִפְּרוֹת חוּצָה לָאֶרֶץ עַל פְּרוֹת הָאֶרֶץ. וְאֵם תְּרֹמוֹ, אֵין תְּרוּמָתָן תְּרוּמָה:

לחקו טבלו בממון של גבוה, אבל היכא דנפדו סלקא דעתך אמינא דיכול לעשות תרומה גדולה על טבלו. וכי תימא הא נמי פשיטא דחולין גמורים הוא, איכטריך היכא דהקדימו בשבלים דפטור מתרומה גדולה כדפרישית במעשר ראשון. והקדש שנפדה, נמי איכטריך, כשהקדיש טבל ומרחו הגזבר ואחר כך פדאו דפטור מן התרומה: מן הפטור על החיוב – כגון מפירות שלא הביאו שליח שהן פטורין מן המעשרות, על הפירות שהביאו שליח שהן חייבין במעשרות: ולא מן התלוש על המחובר – דכתיב (סס) והרמותם ממנו, שלא יתרום מן התלוש על המחובר ולא מן המחובר על התלוש, דלשון הרמה לא שייך אלא בתלוש וממנו משמע שהתרומה והחולין שניהם שוין: מן החדש על הישן – מפירות שנה זו על פירות שנה שעברה ולא מפירות שנה שעברה על פירות שנה זו דכתיב (דברים יד) היואלה השדה שנה שנה, אבל שדה שעושה שני גרנות בשנה כגון שדה בית השלחין, תורמים ומעשרים מזה על זה: ולא מפירות הארץ על פירות חוץ לארץ – דכתיב (ויקרא כז) וכל מעשר הארץ מזרע הארץ, גלי קרא במעשר והוא הדין לתרומה וכן אין תורמין מפירות הארץ על פירות שבסוריא ולא מפירות שבסוריא על פירות שבארץ:

(ו) חֲמִשָּׁה לֹא יִתְּרוּמוּ, וְאֵם תְּרֹמוֹ, תְּרוּמָתָן תְּרוּמָה. הָאֵלִים, וְהַשְּׂבֹר, וְהָעֲרוֹם, וְהַסּוּמָא, וְבַעַל קָרִי. לֹא יִתְּרוּמוּ, וְאֵם תְּרֹמוֹ, תְּרוּמָתָן תְּרוּמָה:

שנשתתק מחמת חולי, לא יתרום, לפי שאינו יכול לזכר, וכן הערום אינו יכול לזכר דכתיב דברים כג) ולא יראה בך ערות דבר, בשעה

יש בהן – כלומר אין כאן תרומה אלא על הזיתים בלבד אבל לא על השמן: ובית הלל אומרים אינה תרומה – הואיל ונתכוון

רע"ב – (ה) אין תורמין מן הלֶקֶט מן השכחה ומן הפאה – מי שיש לו כרי של טבל אינו יכול להפריש עליו תרומה מלקט שכחה ופאה שבידו שאלו מתנות עניים הן ואינו יכול לחקו טבלו במתנות עניים: ההפקר – דכתיב (דברים יד) ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך, ממה שיש לך ואין לו, אתה חייב ליתן, יאלה הפקר שידך וידו שוין זו: ולא ממעשר ראשון שניטלה תרומתו – אין תורם ממנו תרומה גדולה על כרי של טבל שבידו, ואיכטריך לאשמועינן היכא שהקדימו בן לוי לכהן בשבלים שהוא פטור מתרומה גדולה. ודוקא שניטלה תרומתו אבל לא ניטלה תרומתו יכול לחרוס דתניא בספרי מנין לבן לוי שרצה לעשות ממעשר ראשון שלו תרומה גדולה מנין שעושה תלמוד לומר (במדבר יח) כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו לה' תרומה, מכאן שאלו רצה לעשותו תרומה לאחרים, עושה. יכול אף לאחר שניטלה תרומתו יהא עושה אותו תרומה לאחרים, תלמוד לומר (סס) את מקדשו ממנו, בזמן שקדשו בתוכו הוא עושה אותו תרומה לאחרים, אין קדשו בתוכו אין עושה אותו תרומה לאחרים: ולא ממעשר שני והקדש שנפדו – האי תנא סבר מעשר שני ממון גבוה הוא, והיכא ללא נפדו פשיטא דאינו יכול

רע"ב – (ו) חמשה לא יתרומו – מנינא למעוטי מדר' יהודה דאמר קטן שתרום תרומתו תרומה: האלם – והוא ששומע אלא

חק לישראל – פרשת דברים יום א'

יודעים לזכור מן היפה ואנן זעיןן שיהא התורם זורר ותורם מן היפה דכתיב (במדבר יח) מכל חלצו את מקדשו. ושכור מקרי כל שאינו יכול לדבר בפני המלך מחמת שכרותו:

(ז) אין תורמין, לא במדה, ולא במשקל, ולא במנין. אבל תורם הוא את המדוד ואת השקול ואת המנוי. אין תורמין בסל ובקפה שהם של מדה, אבל תורם הוא בהן חציו ושלישיו. לא יתרום בסאה חציה, שחציה מדה:

טבלו ומכניסו לתוך ביתו, וכשמפריש התרומה גדולה ממנו מפריש מאומד ולא ימדוד ולא יסקול ולא ימנה: אין תורמין בסל ובקופה שהם של מדה – שהרואה אומר במדה הוא תורם: אבל תורם הוא בהן חציין ושלישן – לכיון לאינו ממלא אותן ליכא למגזר: שחציה מדה – שיש בסאה פעמים סימנין עד מקום חציה, ואיכא למגזר דלמא אחי לתרום במדה:

שאתה מדבר בו לא יראה כך ערוה: וזעל קרי – נמי בזמן התקנה מקמי דבטולה לטבילוחיה לא הוה מצי לבדך לתנן זעל קרי מהרהר בלבו: והשכור והסומא – אינם

רע"ב – (ז) אין תורמין לא במדה – דכתיב (ס) ונחשב לכם תרומתכם, במחשבה אתה תורם כלומר מאומד, ואי אתה תורם לא במדה ולא במשקל ולא במנין, ואף על גב דהאי קרא בתרומת מעשר הוא דכתיב, אם אינו ענין לתרומת מעשר שהרי נתנה בו תורה שיעור, מעשר מן המעשר, וכריך שימדוד כדי שיתן השיעור הראוי, תנהו ענין לתרומה גדולה שלא נתנה בה תורה שיעור: אבל תורם הוא את המדוד – שמודל הוא את

(ח) אין תורמין שמן על זיתים הנכתשין, ולא יין על ענבים הנדרכות. ואם תרם, תרומתו תרומה, ויחזור ויתרום. הראשונה מדמעת בפני עצמה. וחיבין עליה חמש, אבל לא שניה:

אלא מדרכנו. לפיכך אינה נאכלת עד שיפרישו עליה תרומה ומעשרות ממקום אחר, דמלאורייתא היא טבל גמור. ואי קשיא מאי שנא הכא בחורם שמן על הזיתים הנכתשים דתרומתו תרומה ויחזור ויתרום ומאי שנא לעיל גבי התורם זיתים על הזמן וענבים על היין לאין תרומתו תרומה, ויש לומר דהתורם זיתים על השמן איכא פסידא לכהן לפיכך אין תרומתו תרומה אבל בתורם שמן על הזיתים הנכתשים דליכא פסידא לכהן תרומתו תרומה אלא דרבנן הוא דגזר דיחזור ויתרום:

רע"ב – (ח) הזיתים הנכתשים – רגילים היו לכתוש הזיתים במכתשת להוציא שמן: תרומתו תרומה – גמורה היא מלאורייתא: ויחזור ויתרום – מדרכנו, לאחר שישלים כתישת אותן הזיתים ודריכת הענבים, יחזור ויוציא תרומה שנית כשיעור הכריך לשמן וליון שיאל: הראשונה מדמעת – אם נפלה לפחות ממאה חולין, נעשה הכל מדומע ואסור נזרים וימכר הכל לכהן דתרומה גמורה היא מלאורייתא: וחיבין עליה חמש – זר האוכלה בשגגה משלם קרן וחומש כדין כל זר האוכל תרומה: אבל לא שניה. לפי שאינה

(ט) ותורמין שמן על זיתים הנכתשין, ויין על ענבים לעשותם צמוקים. הרי שתרום שמן על זיתים לאכילה, וזיתים על זיתים לאכילה, ויין על ענבים לאכילה, וענבים על ענבים לאכילה, ונמלה לדרבן, אינו צריך לתרום:

ענבים העומדות לדרך הוא לאסור לתרום, אבל יין על צמוקים ושמן על זיתים הנכבשים שרי. וכשהוא תורם מן השמן על הזיתים הנכבשים ומן היין על הצמוקים, תורם לפי השמן הראוי שיאל מן הזיתים הנכבשים ולפי

רע"ב – (ט) זיתים הנכבשים – זיתים מלוחים וכבושים זיון או בחומץ כדי שיתקיימו וחשיבו דבר שנגמרה מלאכתו הלכך תורמין מן השמן עליהם, דדוקא שמן על זיתים העומדים להוציא שמן וכן יין על



חק לישראל – פרשת דברים יום א'

היין הראוי שילא מן הצמוקים: אין לריד תרם שהרי צאחה פעה היו עומדות לאכילה: לתרם – הונחיל והיא קא תרם שפיר קא

(י) אין תורמין מדבר שנגמרה מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו, ולא מדבר שלא נגמרה מלאכתו על דבר שנגמרה מלאכתו, ולא מדבר שלא נגמרה מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו. ואם תרמו, תרומתן תרומה:

ואם תרם תרומתו תרומה – ודוקא בשאר פירות. אבל התורם מן הזיתים על השמן או מן הענבים על היין, הא אמרינן לעיל דאין תרומתו תרומה משום דאית ביה פסידא לכהן כדלמחן:

רע"ב – (י) אין תורמים מדבר שנגמרה מלאכתו – מדבר שנתמרח בכרי: על דבר שלא נגמרה מלאכתו – שלא נתמרח בכרי דכתיב (במדבר יח) כדגן מן הגורן וכמלאה מן היקב, מן הגמור על הגמור ולא מן הגמור על שאינו גמור ולא משאינו גמור על הגמור:

גמרא – ברכות דף נ"א ע"א

אמר רבי ישמעאל בן אלישע שלשה דברים סח לי סוריאלי שר הפנים אל תטול חלוקך בשחרית מיד השמש ותלבש ואל תטול ידיך ממי שלא נטל ידיו ואל תחזיר כוס אספרגוס אלא למי שנתנו לך מפני שתכספית ואמרי לה אסתלגנית של מלאכי חבלה מצפין לו לאדם ואומרים אימתי יבא אדם לידי אחד מדברים הללו וילכד אמר רבי יהושע בן לוי שלשה דברים סח לי מלאך המות אל תטול חלוקך שחרית מיד השמש ותלבש ואל תטול ידיך ממי שלא נטל ידיו ואל תעמוד לפני הנשים בשעה שחוזרות מן המת מפני שאני מרקד ובא לפניו וחרבי בידי ויש לי רשות לחבל ואי פגע מאי תקנתיה לינשוף מדוכתיה ארבע אמות אי איכא נהרא ליעבריה ואי איכא דרכא אחרינא ליזיל בה ואי איכא גודא ליקו אחורא ואי לא ליהדר אפיה ולימא ויאמר ה' אל השטן יגער ה' בך וגו' עד דחלפי מיניה: אמר רבי זירא אמר רבי אבהו ואמרי לה במתניתא תנא עשרה דברים נאמרו בכוס של ברכה טעון הדחה ושטיפה חי ומלא:

רש"י על הגמרא

ויילכד – רבי ישמעאל עלה לרקיע על ידי קס, בצרייתא דמעשה מרכבה: גודא – כותל: כוס של ברכה – ברכת המזון: הדחה ושטיפה וכו' – כולו מפרש להו ואזיל: מן הקרקע – אם על גבי קרקע הסב ואם על גבי שלחן מגביהו מן השלחן: במתנה – דרך זרון

סוריאלי – מלאך חשוב לבא לפני הקדוש ברוך הוא: אל תטול חלוקך – שחרית מיד השמש אל תבא טלהו ממקום שהוא קס ותלבשו: תכספית – קס חזרת קדים: אסתלגנית – קס חזרת מלאכי חבלה: אימתי יבא אדם לידי אחד מן הדברים הללו

חק לישראל – פרשת דברים יום א'

וחשיבות: לחנכי ביתו – לחשתו: חי – שמוזגו
 בזמנים לאחר שנתנו זכום חי, אצל לזכך עליו
 חי הא אמרן זמתניתין און מזכרין, חי נמי,
 חי זלעז פריש"ק להזיאו מן הזכזית לשמו:

זוהר חדש – ד"א דף ע"א ע"א

איכה ישבה בדר, ר' חנינאי ורבנן פתחי קרא באדם הראשון. (בראשית ב) ויקח
 ה' אלהים את האדם ויניחהו בגן עדן וגו'. ויקח, במה לקחו. ר' חנינאי
 אמר, לקחו בדברים. בדבר אחר (ויקרא ח) קח את אהרן. ורבנן אמרו, לקחו
 ברוח. בדבר אחר, (מלכים ב ב) היום ה' לקח את אדניך מעל ראשך:
 ויניחהו בגן עדן, כדי להיות לו מנוחה, לדעת ולהפיר החכמה והתורה.
 דאמר רבי חנינאי, התורה לימדה הקדוש ברוך הוא לאדם. הדא הוא
 דכתיב, (איוב כח) אז ראה ויספרה וגו', ויאמר לאדם. והיו מלאכי השרת
 מקלסין לפניו:

עה שראה סמאמר ליה בשמים, ונתקנא בו, וירד מן השמים פדמות צל על
 נחש. הנחש נראה, והצל עליו, תקפא וחילא דיליה:

קריב ההוא נחש לגבי איתתא, דדעתא קלה מן האיש. מפאן דאתתא לא
 אתפתת, אלא באתתא אחרא. (בראשית א) ויאמר אל האשה אף כי אמר
 אלהים, מיד פתח באף. מהכא, דבתחלת דבריו של אדם ניכר מי הוא. כן
 הוא פתח באף, להודיע מי הוא:

נטל סימן זה, אם תקבל, אם לא תקבל. והמשיכה בדברים, עד שפתחה
 באות מ"ם, ואמרה מכל עץ הגן אכל נאכל. מיד נטל הנחש האות, וישם
 אותה על זרועו השמאלית, והיה ממתין על וא"ו תי"ו מפיה, כדי להיות
 מו"ת נכון לפניהם:

התחיל לפתותה, עד דכתיב, (שם) ותרא האשה, בטעמא סגי ותקרי.
 מלמד, שפרחו האותיות וא"ו תי"ו, וסלקו להתחבר עם אות מ"ם. ואות
 מ"ם היתה עולה ויורדת, ולא היתה מתחברת עמהם, עד שנתפתת:

ופרחו וא"ו תי"ו, ד' זמנין, ואקיפו לאות מ"ם לד' סטרין. דכתיב, (בראשית א)
 ותקח מפריו ותאכל ותתן גם לאישה ותפקחנה עיני שניהם. הא ד' זמנין ו'
 ת'. מלמד, שסבבו לאות מ"ם לארבע צדדין, והמ"ם באמצע, מות בכל
 סטרין:

כמדבר אחר, (ירמיה ט) כי עלה מות בחלונינו. דא סמאל, דאיהו חד מחלונני
 שמיא. ועל דא מי גבר יתיה ולא יראה מות. מיד שלט בה, והטיל בה
 זוהמא. נחת קודשא בריך הוא למיחמי, ויתחבא האדם ואשתו:

תא חזי, קודם שחטאו, היתה השכינה עטרה על ראשיהם, להיות בשבילם
 שורה על העולם. כיון שחטאו, כביכול, תש כחה, ואסתלקת ולא שליטת.
 וקודשא בריך הוא שארי לקונן, ואמר איכה, מה תהא מינה, שלטנותא



חק לישראל – פרשת דברים יום א'

אָעֲדוּ מִינָהּ. אוֹף הָכָא בְּחוּרְבָן בֵּי מִקְדָּשָׁא, שׁוֹלְטָנוּתָא אָעֲדוּ, וְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ
הוּא שְׂאֲרֵי לְמִיִּסְפָּד, וְאָמַר אִיכָה, מַה תִּהְיֶה עָלֶיךָ:

הלכה – הרמב"ם הלכות תפילה פרק יב'

(יז) אשה לא תקרא בעיבור מפני כבוד הציבור קטן היודע לקרות ויודע למי מברכין עולה ממנין הקוראים וכן מפטיר עולה מהמנין שהרי הוא קורא בתורה ואם הפסיק שליח ציבור בקדיש בין משלים ובין המפטיר אינו עולה מן המנין ציבור שלא היה בהם יודע לקרות אלא אחד עולה וקורא ויורד וחוזר וקורא שנייה ושלישית עד שיגמור מנין הקוראים של אותו היום:

(יח) בכל קריאה וקריאה מאלו כהן קורא ראשון ואחריו לוי ואחריו ישראל ומנהג פשוט הוא היום שאפילו כהן עם הארץ קודם לקרות לפני חכם גדול ישראל וכל מי שהוא גדול מחברו בחכמה קודם לקרות והאחרון שגולל ספר תורה נוטל שכר כנגד הכל לפיכך עולה ומשלים אפילו גדול שבציבור:

לע"נ

זאב חיים בן שרה, משה דוד בן סולטנה סוזן מלכה, גד גבריאל בן סוזן, סולטנה
סוזן מלכה בת שמחה, דניאלה פורטונה בת רחל, צדיקה בת שרה ז"ל.